

ORIZONTURI CULTURALE ITALO-ROMÂNE

Orizzonti culturali italo-romeni

revistă interculturală bilingvă
ISSN 2240-9645

HOME

ÎNTÂLNIRI

STUDII

POEZIE

PROZĂ

RECENZII

EVENIMENTE

„ORIZONTURI”

LINK-URI

CONTACT

Michel Crépu, Notă de lectură la „Cent lettres de Paris” de Lucian Raicu

Publicăm traducerea românească a notei de lectură la *Cent lettres de Paris* de Lucian Raicu (*L'Harmattan, Paris, 2016, trad. de Dominique Ilea, 354 pp.*), semnate în nr. 618/mai 2016 al importante reviste „NRF – La Nouvelle Revue Française” de către noul ei director, scriitorul și eseistul Michel Crépu, care cu această ocazie îi aduce un splendid omagiu celui care a fost Lucian Raicu (1934-2006), subliniind adevărata însemnătate a operei sale pentru cultura română și franceză.

Obezitatea narcisică proprie Doamnei Literaturi Franceze îngreuiază adesea perceperea anumitor figuri familiare ce ar merita mai multă lumină. Ce ar merita, pur și simplu, să se vorbească despre ele, în locul nerozilor și al impostorilor. Lucian Raicu, pseudonimul lui Bernard Leibovici, scriitor, eseist român ce părăsise România lui Ceaușescu în 1986, s-a aflat în această ipostază. La Paris, unde trăia, el era vocea României la *Radio France Internationale*, ținând un foileton literar săptămânal. Putem citi de el, la editura L'Âge d'homme, un splendid eseu despre Nikolai Gogol. Raicu era un mare ascuns, care ar trebui să apară în fotografie între Cioran și Ionescu. Dar ce mai contează fotografiile, lectura să trăiască! Volumul care ne interesează aici este o culegere de o sută de cronici alese, o sută de „scrisori”, ca adresate de un admirator unei Doamne un pic cam nonșalante. Raicu iubea literatura franceză, o devora, ori mai degrabă o cultiva așa cum se cultivă la modul voltairian, fără să piardă nici un minut.

Nimic nu-i scapă, de la Camus la Barthes, de la Sarraute la Mauriac, de la Raymond Aron la Bernanos, fără să uite nici de familia românească, Cioran, Fondane, Ionescu. Ceea ce frapază de fiecare dată este o bucurie comunicativă, plăcerea de-a împărtăși o lectură bună. Îl citează pe Michel Foucault, dar la el însuși ne duce gândul: „Aș vrea să scriu în așa fel încât oamenii, citindu-mă, să încerce un soi de plăcere fizică. Aș spune aproape că aceasta este politetea celui care scrie”. Această politete, care este însemnul marilor conversații cu biblioteca, Raicu o posedă ca puțini alții. Greu de închipuit în ce grad cronicile sale puteau ostoi o perpetuă sete de libertate intelectuală. Franța literară, mustind de frumuseți, pregetă să admire pe altcineva decât pe ea însăși. Raicu o știa, dar s-a prefăcut în chip admirabil că nu vede nimic, e și asta o formă de politete. Îl citează pe Deleuze apropos de poetul român Gherasim Luca, dar tot la el ne duce gândul: „Stilul este o proprietate a celor despre care se zice, tocmai, că «nu au stil»”. A se lua act.

Lucian Raicu, *O sută de scrisori din Paris*

O propoziție a lui Hugo

Între cuvintele bune spuse la adresa Franței, le aleg pe acelea inventate de Victor Hugo: „*France, France, sans toi le monde serait seul*” – pur și simplu. De rost în gând în momentele de depresie. Ar fi trebuit poate să i se replice poetului că și fără el Franța ar fi singură. Dar cine s-a decis vreodată să ducă atât de departe recunoașterea rolului unui scriitor în destinul țării sale? Ingratitudinea, ironia, defăimarea, indiferența, uitarea, plictiseala nu sînt destul de bune și ele, nu sînt reacții și reflexe mai naturale, mai nesilite, mai puțin emfatică decât recunoașterea, emoția, omagiul?

„Fără tine, lumea ar fi singură.” Convingerea aceasta nu l-a împiedicat pe Hugo să părăsească țara și să trăiască fără ea un însemnat număr de ani; cînd alte convingeri, probabil la fel de vii, i-o impuneau. Nu putea face altfel, ar fi încetat să fie ce era și știa bine ce era. Exilul nu contrazicea patetica și „radicală” declarație de dragoste; dimpotrivă, îi dădea și mai multă credibilitate – și îl întărea pe el însuși în autoritatea de a o mai face o dată și încă o dată și de a-i verifica din nou temeiul. În același timp, cu un orgoliu ce nu-i era deloc străin, obliga „ființa” temporar părăsită – Franța – să facă la rîndul ei, dacă era dispusă și dacă mai ales era în stare de sentimente loiale și puternice, să treacă și ea prin experiența „singurătății”. Fără marele om, fără cel mai mare poet al ei, experiența amară a lipsei sale, a înstrăinării, a singurătății. Exilul nu era de o singură parte. Doar că una din părți era mai „sensibilă” decât cealaltă, atîta tot.

Fără Franța, poetul n-ar fi fost ce a fost. Și nici fără îndepărtarea de ea. Sigur, a fost vorba de un „anumit tip” de exil. Dar a fost, totuși, un exil, pentru că și el era „un anumit tip” de om, și nu unul ca toți ceilalți, cu sensibilitate mijlocie, cu demnitate mijlocie, cu orgoliu și cu talent – tot așa, mijlocii...

Cum altfel, cine altfel ar fi îndrăznit să gîndească și să rostească propoziția „enormă” citată mai înainte, una chiar de talia sa, adecvată „formulei” geniului său, din care nimic nu lipsește, nici măreția, nici lipsa de măsură și, firește, nici ridicolul. Sau curajul de a părea ridicol, cel mai mare curaj cu putință.

Treci prin fața catedralei Notre-Dame sau prin Place des Vosges, prin fața casei unde a locuit – oricît ar părea de bizar, a locuit și el undeva, a avut o casă, o familie, preocupări cotidiene – și te năpădesc gînduri pe potriva lui, tot lipsite de măsură, tot „deplasate”, cam „emfatică”, fără legătură vizibilă cu viața „de toate zilele”, cu viața „așa cum este ea”. Dar, la urma urmelor, cum este ea, și de ce ar fi neapărat în afara – cu totul – a unor astfel de gînduri? Despre, *hélas*, Victor Hugo, despre poezie, despre Franța și despre alte țări „de origine”, despre Exil, despre singurătate, despre orgoliu, revoltă, mînie, resemnare – scrise cu sau fără majusculă?

Trăim (s-a spus cu mîndrie nemotivată, s-ar fi convenit să se spună asta cu tristețe și umilință) într-o eră „a suspiciunii”. Era aceasta a început demult, a început odată cu lumea, cu „procesul lui Socrate”, ca să ne referim la o „dată” nu chiar convențională – și n-a dat semne că s-ar sfîrși cu „exilul” lui Victor Hugo... Nu începuse încă exilul propriu-zis, cînd un mare critic a scris că ai senzația – citindu-l pe marele, totuși, poet – că un gnom te plesnește cu ciudă peste picioare în

vreme ce te plimbi printr-o grădină minunată și ți-e lumea mai dragă... Atît de mare să fie oare puterea acestui Pitic – pitic la propriu și la figurat deopotrivă, care vizita încă „lecturile” lui Sainte-Beuve –, puterea acestui gnom al „suspiciunii”?

Tombeau de Verlaine

Opera care, mai mult decît exprimă, contrazice viața autorului ei. Cu un termen pretențios, se zice că o „sublimează”. Fie și așa! O existență mizerabilă, impură, ades scandalosă – și, iată, o operă ce nu-i seamănă și nu o prelungeste în imaginar, ci parcă fuge din ea, fuge de ea. O existență de individ deloc „ușă de biserică”, chiar deloc – și o poezie pură, muzicală, înalt și sfîșietor melancolică. Dar dacă poezia transcrie – mai mult decît viața – adevărul *profund* al bietului ei autor?

Cazul Verlaine, între altele, și cu un spor de relief în raport cu altele, înrudite. Anul Verlaine, 1996, început în ianuarie, la centenarul morții.

Cu destul interes și cu un soi de amuzament citesc cartea lui Jacques Drillon, *Tombeau de Verlaine* (apărută chiar la centenar, Gallimard, colecția *Le promeneur*), culegere de texte comentate rostite la înmormîntarea poetului sau tipărite în acele zile în presa vremii. Marginalul boem, alcoolic și cam depravat a avut parte, surprinzător, de o moarte glorioasă. Se putea în sfîrșit vorbi în liniște de poezia sa, eliberată, scăpată de incomodul ei, totuși, autor... Cortegiul funebru, impunător, cum nu fusese defunctul, mulțime numeroasă arborînd doliul, elita literară a timpului venită să-l omagieze pe vag cerșetorul, pe scandalagiu, pe marele băutor, pe afemeiat, pe invertit, pe insul deloc „*comme il faut*”...

Au ținut nu numai să asiste, dar și să ia cuvîntul Stéphane Mallarmé, François Coppé, Jean Moréas, Maurice Barrès, acesta din urmă „în numele tineretului”, ce mai, o ceremonie fastuoasă.

Cineva l-a numit pe dispărut, abia, abia dispărut, „un mare clasic”.

Dispărutul ar fi fost cel dintîi care să se mire de brusca cinste – imprevizibilă cu vreo săptămînă înainte – ce i se făcea.

Ziarele, revistele – dolda de articole, și nu de înjurături, cum nu o dată fusese cazul pe cînd dispărutul încă nu dispăruse. Bună idee de a face din toate astea o carte. Probabil că Verlaine – citind-o – s-ar fi distrat copios, printre lacrimi de sinceră grațitudine. Aflînd ce nu știa – pînă la moartea sa, survenită într-o cămăruță golașă, pe 39 rue Descartes, la nici cincizeci și unu de ani. Putea afla că-l măcinase și desfigurase nu absintul, nu desfrînarea, ci doar atît, „geniul său”, cum se încumetase să afirme un vorbitor. Teribilă agitație la cimitir și în presă. Un eveniment – moartea sărmanului Verlaine – concurînd, nu chiar de foarte departe, moartea lui Victor Hugo... Cine ar fi crezut?

Pare și astăzi – și poate mai ales astăzi, într-un climat de devalorizare a poeziei și de indiferență – ceva bizar...

Jacques Drillon are dreptate să se întrebe dacă vreo clipă ne-am putea imagina ca dispariția unui poet contemporan, un Jacques Roubaud, un Yves Bonnefoy, să suscite într-un cotidian național asemenea efervescență. Da, cam cazi pe gînduri încercînd să-ți închipui „astăzi” una ca asta...

Printre vorbitori – distinsul și enigmaticul Mallarmé, abisal diferit de cel pe care ținuse, în formulări elegante, să-l omagieze, adică pe total inelegantul – în viață – Verlaine... Era, de pe atunci, o spectaculoasă reabilitare, o abilitare a Poetului, extras dintr-un cotidian mizer și proiectat acolo unde îi era locul, schimbat în el însuși. Cel adevărat, cu siguranță... Ceva mai tîrziu, Mallarmé va scrie acel superb vers: *Verlaine? il est caché parmi l'herbe, Verlaine*. În discursul la mormînt, superbul vers – reparator – începea, abia începea, să se caute pe sine printr-un semnal al cristalizării – definitive...

(nr. 7-8, iulie-august 2016, anul VI)